

TÜRKİYE ALGISI BAĞLAMINDA MAKEDONYA'DA AŞIRI DİNİ GRUPLAR VE TÜRKİYE-BALKAN İLİŞKİLERİNE ETKİSİ**(Vehhabilik/Selefilik Örneği)***

Within the Context on Turkey's Perceptions Radical Religious Groups in Macedonia and Effects on Balkans Turkey Relations (Wahabism/Salafism Example)

Mehmet DALKILIÇ** | Ramazan BİÇER***

Öz

Tarih boyunca yaşanan realiteler Balkan Müslümanlarının yönünü sürekli Anadolu'ya çevirmiştir. Türkiye son yıllarda dış politikasında başarıyla uyguladığı yumuşak güç ve diplomasi kültürü sayesinde Makedonya ile ilişkilerin zarar görmesine müsaade etmemiştir. Balkanların küçük bir numunesi durumundaki Makedonya Türkiye için önemli bir ülkedir. Bu yüzden Makedonya'nın durumu genellikle diğer Balkan ülkeleri için de geçerlidir. Ancak son zamanlarda aşırı dini gruplar Türkiye-Makedonya ilişkilerini olumsuz yönde etkilemektedir. Harici zihniyetin takipçisi niteliğinde olan Vehhabi-Selefi düşünce mensupları kendilerine hedef kitle olarak –tıpkı Hariciler gibi- genellikle Müslümanları seçmiştir. Bu bağlamda son yıllarda dünyanın her tarafında dini temalı aşırı unsurların genellikle Harici düşünceye mensup olduğu görülmektedir. Bu araştırmanın bir kısmı Makedonya'daki etnik barış ve aşırı dini grupları konu edinen bir ankete

Abstract

The reality experienced throughout history, the direction of the Balkan Muslims that has turned constantly to Anatolia. Thanks to soft power and cultural diplomacy that Turkey's foreign policy in recent years has been successfully applied not allow the damage to relations with Macedonia. In the case of a small sample of the Balkans, Macedonia is an important country for Turkey. Therefore, the situation of Macedonia generally applies to other Balkan countries as well. Recently, however, extremist religious groups are adversely affect the relations between Turkey and Macedonia. Wahhabi-Salafis, who are followers of the external mentality, have always chosen Muslims as their target, like Hawarijites. In this context, in recent years, it has been observed that religious extremism-based extremist elements generally belong to the External Thought in every part of the world.. This paper is based on a survey on ethnic peace and extremist groups in Macedonia. Our research is unique and

* Bu çalışmanın ilk hali Antalya'da "I. Uluslararası Antalya Güvenlik Sempozyumu"nda sunulmuştur.

** Prof. Dr. İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, dalkilic@istanbul.edu.tr

*** Prof. Dr. Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, bicer38@hotmail.com

Başvuru Submission	Kabul Accept	Yayın Publish
21.10.2017	24.12.2017	30.12.2017

DOI

(survey)¹ dayanmaktadır. Araştırmamız modern tekniklerle sorunları ve odaklandığı yerleri ortaya çıkarması bakımından özgün ve oldukça önemlidir.

Anahtar Kelimeler: Makedonya, Din, Selefilik, Vehhabilik, Müslümanlar, Balkanlar, Terör

very important in bringing out the problems and the places of focus with modern techniques.

Keywords: Macedonia, Religion, Salafism, Wahhabism, Muslims, Balkans, Terror.

GİRİŞ

Genelde Balkanlar özelde Makedonya'nın İslamiyet ile tanışma süreci ise VIII/X. yüzyıllarda başlamıştır.² Bu süreç dört şekilde gerçekleşmiştir. Bölgeye ilk gelenler genelde tüccarlar, seyyahlar, abdallar ve boylar gibi belli meslek gruplarına aitti ve sınırlı sayıda idi. Bu bağlamda birincisi, Akdeniz üzerinden ticaret amacıyla gelen Müslümanlar, ikincisi Anadolu'dan gelenler, üçüncüsü Kafkasya'dan gelenler, sonuncusu ise Endülüs'ten gelen Müslümanlardır.³ Osmanlı'nın Balkanlarda gücünü kaybetmesi ile birlikte Balkan Müslümanları için zor günler başlamıştır. II. Yugoslavya dönemlerinde büyük baskı, zorbalık ve adaletsizlikler nedeniyle Türklerin Balkanlardan çekilme süreci hız kazanmıştır. Nitekim Ural'a göre yaklaşık 5 asır boyunca Makedonya'nın da içinde yer aldığı Balkan coğrafyasına hükmeden Osmanlı Türklerinin hâkimiyet gücü ilk kez 1789 Fransız İhtilali sonucu ulusçuluk akımının bağımsızlık özlemi duygularını ortaya çıkarmasıyla sarsılmıştır. İrkçı-Milliyetçilik furçasının merkezinde yer aldığı 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı (93 Harbi) sonucunda da Osmanlı Türklerinin Balkanlardan ilk kez zorunlu bir göç hadisesiyle çekilmek zorunda kaldığı bilinmektedir.⁴

¹ Bu çalışma İstanbul Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi tarafından desteklenmiştir. Proje numarası 29636 (2016).

² Mesela bk. Ramazan Biçer, "Osmanlı Arşiv Belgeleri Doğrultusunda Kosova Halkının Müslüman Olması", *Turansam* 8 (2010): 19.

³ Mesela bk. Mehmet İnbaşı, "Makedonya'da Osmanlı Hâkimiyeti: Değişen Ve Değişmeyen Kimlik Makedonya Sorunu Düünden Bugüne", *Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları*, 1, (Ankara: 2002), 27-45; Caner Sancaktar, "Balkanlarda Osmanlı Hâkimiyeti Ve Stratejik Mirası", *Ege Stratejik Araştırmalar Dergisi* 2 (2001): 29.

⁴ Selçuk Ural, *Balkanların İncisi Ohri*, (İstanbul: Mostar Yayınları, 2016), 386.

Osmanlı Rus savaşında (1828-1829), Rus orduları Balkanları aşarak Edirne'ye kadar ulaşıp, Edirne'yi işgal etmiştir. Bu gelişme Yunanistan'ın kurulmasına neden olmuştur (1821-1829). Böylelikle Balkanlarda Osmanlıdan ilk resmi kopma gerçekleşmiştir. Bu durum Balkanlarda bağımsızlık ilanlarının yaygınlaşmasına, dolayısıyla Müslüman Türk varlığının yok edilmesine yönelik geniş çaplı hareketlerin oluşmasına ivme kazandırmıştır.⁵ Çıkan Balkan savaşları neticesinde önce Osmanlı Balkanlardan çekilmiş, sonra Yugoslavya Sosyalist Devleti kurulmuştur. XX. asrın sonunda Yugoslavya'nın dağılma süreci ve küçük Balkan ülkelerinin bağımsızlıkları gerçekleşmiştir. Ancak Osmanlıdan sonra Türkiye'nin de bölge ile bağlarını koparmaya çalışan iç ve dış güçler faaliyetlerine hiçbir zaman ara vermemişlerdir. Bunu gerçekleştirmek için her türlü faaliyetlere başvurmuşlardır. Hızla yükselen ırkçılık düşüncesine bir de dinin araçsallaştırılması eklenince en acımasız sözde dini gruplar ortaya çıkmıştır.⁶ Bu araştırmada özellikle Makedonya'da Ortadoğu kökenli dini ekstremist akımların ülkeye ilgisi, yaygınlığı, din anlayışı ve faaliyetleri doğrultusunda Makedonyalı Müslümanların özellikle de Arnavutların ve Türk halkının yaklaşımları tespit edilmeye çalışılacaktır. Bu çerçevede Türkiye Balkan ilişkisine özellikle de Makedonya ilişkilerine etkileri söz konusu edilecektir.

Makedonya, gerek tarihi bağları gerekse günümüzde Türkiye ile başta NATO olmak üzere birçok uluslararası kuruluşta yer alması

---

⁵ Makedonya'daki Türk varlığının da ilk izleri yaklaşık 1600 yıllık bir geçmişle izah edilebilir. Orta Asya'dan kopup gelerek Balkanlar'ın siyasi, dini ve kültürel tarihinde çok önemli etkiler bırakan Türk kavimlerinden sonra 14. asrın ikinci yarısı itibarıyla bölgenin yeni egemen gücü ise Osmanlı Türkleri olmuştur. Günümüzde Makedonya toprakları içerisindeki bölgelerin Osmanlı Türkleri tarafından (Çirmen Muharebesi'nden sonra sırasıyla 1380'de İştip, 1382'de Manastır ile Pirlpe, 1385'de Ohri ve en nihayetinde de 1392'de Üsküp'ün fethi) fethiyle birlikte Balkanlarda geniş bir etki oluşturulmuştur. Böylelikle Türkler açısından Balkanlarla uzun süreli ve kalıcı ilişkiler artık Osmanlılarla sağlanacaktır. (Bk. İnbaşı, *Makedonya'da Osmanlı Hâkimiyeti*, 27-45; Türkmen, *Tarihte Balkan Türkleri*, 95; Ural, *Balkanların İncisi Ohri*, 23-386).

⁶ Mesela bk. Rifat Sait, "Balkanların Mevcut Derin Analizi", <http://www.kosovahaber.net/?page=2,14,39721>, erişim 22 Kasım 2017.

bakımından oldukça önemlidir. Bu nedenle Türkiye en başından itibaren diğer ülke ve kuruluşların aksine⁷ Makedonya Cumhuriyeti'nin bağımsızlık ilanı ile beraber bu devleti kendi ismi ile tanımış ve kısa sürede dünya iktisadi düzenine uyum sağlayabilmesi için birçok işbirliği anlaşması imzalamıştır.⁸ Makedonya küçük bir ülke olmasına rağmen etnik, dini ve kültürel açıdan birçok farklılığın bir arada olduğu bir ülke durumundadır. Yine coğrafi açıdan da küçük bir ülke olmasına rağmen Doğusu ile Batısı eğitim, kültür ve ekonomik açıdan çok farklılık göstermektedir. Araştırmada başta etnik gruplar ve nüfus oranları olmak üzere sosyo-kültürel yapı ve coğrafi farklılıklar göz önünde tutulmuştur. Balkanlarda komünist yönetimlerin çökmesinden sonra meydana gelen yönetim boşlukları gerek içeriden gerekse dışarıdan müdahil olanlar etkiyle şekillenmeye başlamıştır. Makedonya başlangıçta barış ve birlikte yaşama kültürü bakımından örnek gösterilecek tarzlar sergilemiştir. Ancak ilerleyen yıllarda etnik grupların özellikle de Müslümanları görmezlikten gelen Hıristiyan Makedonların yönetime tek başına sahip olma hırsı, barış ortamını bozmuş ve yerini hızla savaş ve kargaşaya bırakmasına neden olmuştur. Günümüzde ise etnik ırkçılığa bir de Müslümanlar arasında tekfirci aşırı dini düşünceler eşlik eder duruma gelmiştir. Baskı rejimi sonrası demokrasiye geçiş süreçlerindeki boşluklardan yararlanma, dini bilgilerin eksik ve ana kaynaklara dayanmaması, mahrumiyet gibi birçok nedenden dolayı dışarıdan desteklenen aşırı görüşler toplumda kendine yer bulabilmiştir. Yaşanan süreçler bu durumun ilerleyen yıllarda çok daha tehlikeli olayların meydana gelmesine neden olacağını düşündürmektedir. Zira söz konusu aşırı görüş mensuplarının faaliyetleri, onların hedeflerine daha çok Müslümanları ve İslam eserlerini koyduğunu göstermektedir.

⁷ Mesela Avrupa Birliği, Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü, Uluslararası Para Fonu, Avrupa Yayın Birliği ve Uluslararası Olimpiyat Komitesi gibi örgütler de bu ülkeyi Eski Yugoslav Makedonya Cumhuriyeti (EYMC) adıyla tanımıştır. (Ural, *Balkanların İncisi Ohri*, 385).

⁸ Murat Hatipoğlu, "Kuruluşundan Günümüze Makedonya Cumhuriyetinin Dış Politikası ve Balkan Ülkeleriyle İlişkileri", *Balkan Diplomasisi*, der. Ömer Lütem vd., (Ankara: Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları, 2001), 165-181.

Türkiye'nin son yıllarda kültür diplomasisi ile ortaya koyduğu diplomatik faaliyetler yeni ve geniş coğrafyalara başka bir ifade ile Osmanlı coğrafyasına dikkatleri çekmiştir. Bu bağlamda Türkiye'nin sınırlarının günümüzdekinden çok daha geniş bir coğrafyaya hitap ettiği gerçeğini güçlü bir şekilde ortaya çıkarmıştır. "Türkiye Türkiye'den büyüktür" ifadesi kültürel coğrafyamızın yeniden hatırlanmasına neden olmuştur. Bir bakıma gönül coğrafyamızın kültürel bağlarının uzandığı yerlere kadar gidebildiğini hatırlatmıştır. Türkiye'nin uygulamaya koyduğu aktif kültür diplomasisinin özellikle Balkanlarda sorunların çözüme kavuşturulması hususunda her geçen gün ne derecede etkili olabileceğini ortaya koymuştur.⁹ Bu uygulamanın Balkanlardaki en açık ve etkili örneğini Makedonya oluşturmaktadır. Bağımsızlığını ilan ettiği ilk günden itibaren Türkiye'nin Makedonya ile geliştirdiği ikili pozitif ilişkiler her geçen gün güçlenerek devam etmektedir. Makedonya'nın gerek etnik ve dini gerekse sosyo-kültürel açıdan adeta Balkanların küçük bir numunesi ve kalbi olduğu sıklıkla ifade edilmektedir.¹⁰ Bu bağlamda kırılğan ve nazik bir toplum yapısına sahip bulunmaktadır. Nitekim bağımsızlık sonrasında Arnavutlar liderliğinde Müslümanlarla Makedonların karşı karşıya gelmeleri kanlı çatışmalara yol açmadan 2001 Ohri Çerçeve Anlaşmasıyla önlenebilmiştir. Bu durum henüz normal şartlara döndürülememiş ve radikal gruplar her geçen gün ırkçı yaklaşımları da benimseyerek birbirlerine karşı tahammülsüzlüklerini ortaya koymaktadır. Özellikle Üsküp, Kalkandelen, Ohri, Usturumca ve İştip gibi Osmanlı kültür merkezlerindeki tarihi eserler Radikal İslami

⁹ Mesela bk. İbrahim Kalın, "Türk Dış Politikası ve Kamu Diplomasisi", edit. Ali Resul Usul, *Yükselen Değer Türkiye*, (İstanbul: MÜSİAD Araştırma Raporları, 2010), 49-66; Fırat Purtaş, "Türk Dış Politikasının Yükselen Değeri: Kültürel Diplomasi", *Akademik Bakış*, 7/13 (Kış 2013), 1-14; Zülfikar Bayraktar, "Türkiye'nin Balkanlardaki Yumuşak Gücü", *Karadeniz Araştırmaları* 35 (Güz 2012); Kadir Sancak, "Yumuşak Güç Kaynağı Olarak Kültür ve Türkiye'nin Yumuşak Gücünde Kültür Faktörü", *Balkan and Near Eastern Journal of Social Sciences Balkan ve Yakın Doğu Sosyal Bilimler Dergisi* (2016), 16-26.

¹⁰ Mesela bk. Nasrullah Uzman, *Balkanların Kalbi: Makedonya Cumhuriyeti*, *Turkuazeu Kültür-Aktualite Dergisi*, (14, 2011), 12-15; <https://www.haberler.com/disisleri-bakani-davutoglu-makedonya-da-4188094-haberi> erişim 01 Kasım 2017.

gruplar tarafından yok edilmekle kalınmamakta aynı zamanda Müslüman etnik gruplar arasında fitne fitilleri ateşlenmek istenmektedir. Ne yazık ki, resmi makamlar da çoğu zaman sessiz kalmaktadır. Bu durum Türkiye-Makedonya dolayısıyla da Balkan ilişkilerini olumsuz yönde etkilemektedir.¹¹

Makedonya coğrafi olarak günümüzde Ege, Pirin ve Vardar olmak üzere üç bölgeye bölünmüştür. Makedonya genel bir tanımla Yunanistan, Bulgaristan ve Sırbistan arasında bir bölgedir. Bulunduğu konum itibarıyla etrafında bulunan komşu ülkelerin toprak istemine maruz kalmıştır. Yunanlılara göre Makedonya Hellen bölgesidir. Bulgarlara göre ise İllirier'de kalan yerdir. Sırbistan Makedonya ulusunu Makedonya Cumhuriyeti'ni tanıyan ilk devlettir. Bununla birlikte Sırbistan ayrı bir Makedon ulusunun siyasal varlığını kabul etmemektedir. Arnavutluk da devleti tanımakta ama Makedonya'daki Arnavut azınlığın sorunları dikkate alan bir siyasal yaklaşım çerçevesinde bu ülkenin Agit üyeliğini, Yunanistan ile ortaklaşa hareket ederek engellemektedir. Yunanistan ise hem Makedon ulusunu hem de Makedonya Cumhuriyeti'ni tanımamaktadır. Ayrıca başka devletlerin de Makedonya'yı bu adla tanımasını engellemek için yıllardır bir kampanya yürütmektedir. Makedonya'da sekiz farklı etnik kökenli halk yaşamaktadır. Türkler, Bulgarlar, Rumlar, Sırlar, Arnavutlar, Ulahlar, Yahudiler ve Çingeneler, Makedonya bölgesinin sahip olduğu önemli jeopolitik ve jeostratejik konum Makedonya üzerinde mücadelelerin nedeni olmuş ve tarihte **Makedonya sorunu** olarak yerini almıştır.¹²

¹¹ Nazif Mandacı, Makedonya Cumhuriyeti'nde Arnavut-Makedonya etnik çatışması ve Ohri süreci, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, S.B.E., Uluslararası İlişkiler Bölümü, 2003; Nazif Mandacı, "Turks of Macedonia: Travails of the "Smaller" Minority", Journal of Muslim Minority Affairs, Vol 27, Issue 1, 2007; İlhan Uzgöl, "Balkanlarla İlişkiler", içinde, *Türk Dış Politikası*, der. Baskın Oran, 2 (İstanbul: İletişim, 2008); Ohrid Framework Agreement, http://faq.macedonia.org/politics/framework_agreement.pdf erişim 05 Kasım 2017.

¹² Remzi Kaya, *Kurân'a Göre Ehli Kitap ve İslam*, (İstanbul: Babil yayımları, 2011); Mehmet Hacısalihoğlu, "Makedonya", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 27 (Ankara: TDV Yayınları, 2003), 437-444.

Balkanlar, dünya tarihi içerisinde kendisine özgü karakteristik bir özellik taşımaktadır. Makedonya tarihi, Balkan tarihinin ayrılmaz bir parçasıdır ve onun içinde yer alır. Dünyada coğrafi olarak din, dil, ırk ve kültürel yapı itibarıyla başka yerlerde pek az rastlanan bir konumda olan Balkanlar, dünya siyasi ve kültür hayatına, özgün bir kavram katmıştır. Daha çok dış güçlerin desteği ve yönlendirmesiyle “Balkanizasyon” şeklinde dillendirilen kavram, farklı dil, din, ırk ve kültürel olgu ve oluşumların küçük parçalar ve yerel şekillenmelerin bir arada yaşama ve yönetilmesi olarak tanımlanmaktadır. Buna göre Balkanizasyon, etnik ve dini yapıların ağır bastığı küçük devletlerin bir bölgede yaşamasının gerçekleştirilmesi temel amaçtır.¹³ Çok kültürlülük, çok etnili ve çok dilli olma bakımından Makedonya adeta Balkanların küçük bir numunesi durumundadır. Makedonya’da barış ve huzur, Balkanlarda barış ve huzur anlamına gelmektedir. Bu yüzden Makedonya’nın çalışılması ve ulaşılan sonuç ve öneriler sadece Makedonya’yı değil aynı zamanda büyük oranda bütün Balkanları ilgilendirmektedir. Bizi Makedonya’yı çalışmaya teşvik eden önemli bir husus daha bulunmaktadır. O da şudur. 1990’lı yıllarda Bosna’da acımasız bir savaş hüküm sürerken Makedonya Balkanların barış ülkesi olarak gösterilmekte idi. Ancak 2000’li yılların başından itibaren Makedonya’da ciddi sorunlar ortaya çıkmış ve kısa sürede Müslümanlarla Makedonları çatışma noktasına getirmiştir. Makedonya’da barış ortamından çatışma noktasına gelinmesi dikkatlerden kaçmamış ve bizi araştırmaya sevk etmiştir. Ancak araştırmamızın temel öğelerinden birini günümüz Makedonya Müslümanlarının Türkiye hakkındaki düşünceleri oluşturmaktadır. Yaklaşık beş asırlık beraberliğin getirdiği kültür, duygu ve düşünce birliğinin ölçülmesi sorunların kaynağı ve çözümü konusunda sınırsız imkanlar sunacaktır. Son yıllarda tüm Balkanlarda olduğu gibi Makedonya’da da yıkıcı faaliyetleri ile ün salmış radikal grupların Osmanlı eserlerine ve dolayısıyla Türkiye’ye karşı tutumları söz konusu edilecektir. Bu bağlamda radikal İslami gruplardan özellikle Vehhabilik/Selefilğin ikili ilişkilere etkisinin araştırılması planlanmıştır.

¹³ Erdem Eren, *Balkanizasyon Sürecinde Devletleşme*, (Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, 2012), 7-25.

Araştırma, Türkiye-Balkan ilişkilerine etkisi bağlamında Makedonya'da radikal İslami gruplardan vehhabilik/selefilik örneği konu olarak seçilmiştir. Klasik ve modern kaynakların yanında yüz yüze görüşmeler ve anket uygulaması metoduna dayanmaktadır. Söz konusu grup mensuplarının yıkıcı faaliyetlerinin Türkiye ile ilişkilerde problem oluşturup-oluşturmadığı araştırılmıştır. Bu yüzden araştırmanın amacı sosyo-kültürel ilişkileri tespitiye yöneliktir. Elde edilen bilgiler SPSS programı sayesinde yüzde oranları ve çapraz tablolar elde ederek modern bir yöntem benimsenmiştir. Varsayım olarak toplumda en azından selefilik düşüncesini benimseyen gençler arasında Osmanlı mirasına karşı durma ve tekdirci anlayışın ilişkileri etkilediği düşünülmektedir. Araştırmanın bir kısmı Makedonyalı Müslümanların (Arnavut, Türk, Türkbaş, Boşnak, Rom) gerek etnik barış gerekse aşırı dini akımlar konusunda yapılan bir anketin ilgili sorularına ve yüz yüze görüşmeler çerçevesinde elde edilen görüş, yaklaşım, eleştiri ve önerilerine dayanmaktadır. Üç yıl süresince Makedonya'daki Müslümanların yaşadığı ve özellikle çoğunluğu oluşturduğu hemen bütün merkezlere ulaşılmaya çalışılmıştır. Bu doğrultuda Arnavut, Türk veya Türkbaşların yaşadığı şehirlerin yanında ilçe ve köylerin büyük bir çoğunluğuna ulaşılmış, anketler, bizzat yönetici ve araştırmacının gözetiminde yapılmıştır. Anket uygulamaları esnasında Müslümanların etnik demografik yapısı göz önünde bulundurulmuş ve uygulamada nüfus oranı dikkate alınmıştır. Anket verileri 1469 denekten oluşan bir çalışmanın ilgili sorularına verilen cevaplara dayanmaktadır. Veri analizleri, frekans, yüzde oranları, çapraz tablolar ve diğer değerlendirmeler SPSS programı aracılığı ile elde edilmiştir.¹⁴

Bulgular ve gözlemler doğrultusunda elde edilen sonuçlar, Türkiye Cumhuriyeti'nin öncelikle Makedonya'daki Müslümanların sorunlarının çözümüne yönelik çareler üretimine katkı sağlayacaktır. İkinci olarak bundan sonra konuyla ilgili yapılacak çalışmalara kaynaklık edecektir. Şöyle ki: Etnik barışın veya Türkiye Makedonya ilişkilerinin iyiye mi yoksa kötüye mi gittiğine yönelik çalışmalarda, kıyaslama imkânı sağlayacaktır. Aynı şekilde aşırı dini grupların faaliyet

¹⁴ Mehmet Dalkılıç ve Ramazan Biçer, *Balkanların Geleceği Açısından Makedonya'da Etnik Barış ve Dini Aşırı Gruplar*, Proje, İstanbul Üniversitesi BAP Birimi, 2016.

alanları, çalışma şekilleri, yayılma durumu, odaklandıkları yerler ve eleman kazanmadaki metotlar konusunda daha sonraki araştırmalara kaynaklık yapıp, durumun eskiye göre kıyaslanmasını temin edecektir.

1. BALKAN MÜSLÜMANLARININ TÜRKİYE SEVGİSİ

Makedonya'daki Müslümanlardan özellikle 2000'li yıllardan itibaren gittikçe artan bir şekilde yükselen yardım feryatları, Türkiye'nin Balkanlar'da yüklendiği tarihsel sorumluluğu bir kez daha gündeme taşımıştır. O halde Balkan Müslümanlarının Türkiye sevgisinin nedenleri ve bu sevginin devamlılığının sağlanması Türk dış politikası için öncelikli konulardan biridir. Son yıllarda Türkiye sadece Balkan ve Orta Asya'dakilerin değil tüm Dünya Müslümanlarının ümit bağladığı ülke durumuna gelmiştir. Türkler (Müslümanlar) Balkanlar için ayrı ve çok önemli bir anlam ifade etmektedir. Burada araştırmacıların dikkatleri çektiği bir başka husus hatırlatılmalıdır. O da şudur: Tarih boyunca Balkanlarda Türk kelimesi Müslüman yerine kullanılmıştır. Böylelikle Balkan Müslümanları "Türk=İslam" sıfatı ile tanımlanmıştır. Bunun pek çok nedeni bulunmakla birlikte ikisi önemlidir. Bunlardan birincisi Balkan Müslümanlarının hangi etnik grup mensubu olursa olsun bu sıfatı bizzat kendisinin benimsemesi, ikincisi ise Balkan milliyetçilerinin "düşman" olarak gördükleri Müslümanları etnik kimliğine bakmaksızın yine aynı sıfatla yani "Türk" diye tanımlamasıdır. Nitekim günümüzde de başta Sırlar olmak üzere diğer tüm Balkan milliyetçileri, Boşnakları, Arnavutları, yani etnik olarak Türk olmayan ve Türkçe konuşmayan Balkan Müslümanlarını "Türk" olarak tanımlamakta sakınca görmemektedirler.¹⁵

Konuyla ilgilenen yerli ve yabancı birçok araştırmacı bunun gerekçeleri konusunda görüş ifade etmişlerdir. Nitekim Maria Todorova bu durumu şöyle açıklamaktadır: "Balkanlar'daki Hıristiyan halklar kendi aralarında milliyetçilik kıstasına göre ayrımlar geliştirirken, Müslümanlara sanki bu insanlar tek bir milletmiş gibi davranmışlar

¹⁵ Nevzat Yalçıntaş, *Balkanlarda İslamiyet*, (İstanbul: Asır Yayınevi, 2010), 9; Hatice Bayraktar, "Osmanlı'nın Balkanlardan Çekilmesi: Savaşlar, İsyanlar ve Göçler", *Balıkesir Üniversitesi Karesi Tarih Bülteni* 1 (2007): 67.

ve bu yönde bir söylem geliştirmişlerdir. Bu Hıristiyan uygulamasının en açık örneği, Balkanlar'daki tüm Müslümanlara, etnik kökenlerine göre bir ayırım yapmadan, "Türk" denmesidir. Bu, bölgede hala çok yaygın olan bir kullanımdır."¹⁶

Konu, Balkan Müslümanları bağlamında incelendiğinde ırkçı söylemlerin yükselişe geçtiği dönemlere kadar dini kimliklerin her zaman, etnik kimliklerden çok önce geldiği açıkça görülür. Bu durum Bosna'da daha da belirgindir ve Sırp veya Hırvatlarla aynı etnik kökene sahip olan ve aynı dili konuşan Müslüman Boşnaklar, bu iki halkla hiç bir zaman bütünleşmemiş, kendilerini hep Osmanlı olarak görmeyi tercih etmişlerdir. Eran Frankel'e göre *bu kimlik yapısı büyük oranda Makedonya için de geçerlidir*. Zira ona göre, tarih boyunca Makedonyalı Müslümanlar "Makedonyalılık" düşüncesini ön plana çıkarmamışlardır. Aksine, çoğu kez kendi Slavlıklarını reddetmişler ve Slav olmayan bir İslam kimliğini benimsemişlerdir. Makedonya'daki Müslüman Arnavutlar ya da Çingeneler, Slav kimliğini benimsemektense, kendilerini "Türk" olarak tanımlanmayı tercih etmişlerdir.¹⁷ Bu nedenle "*Türkiye'nin Balkan Yarımadası'ndaki "uzantısı" olan halklar, yalnızca birkaç milyonluk Balkan Türkü değil, nüfusları 10 milyonları bulan Balkan Müslümanları olduğu göz ardı edilmemelidir*".¹⁸ Çünkü bu insanlar her şeyden önce "Osmanlı" bakiyesidirler ve Türkiye de Osmanlı'nın yegâne mirasçısıdır.¹⁹ Nitekim Türkiye'nin Balkanlar'daki etkisinin oldukça karmaşık olduğunu belirten Maria Todorova'ya göre söz konusu etki, öncelikle Balkanlar'daki Türkçe konuşan nüfusa yöneliktir. "Bu nüfusun büyük bölümü Bulgaristan'da yaşar, kalan kısmı ise Yunanistan, Romanya ve eski Yugoslavya ülkelerindedir. Ancak Türkiye'nin etki alanı bununla sınırlı

¹⁶ Maria Todorova, *The Ottoman Legacy in the Balkans The Balkans: A Mirror of the New International Order*, edit. G. Özdoğan, K. Saşbaşı, (İstanbul: 1995), 70.

¹⁷ Eran Frankel, "Turning a Donkey into a Horse: Conflict and Paradox in the Identity of Macedonian Muslims", *23rd National Convention of the AAASS*, (Miami: 1991).

¹⁸ "Balkan Müslümanlarının Türkiye sevgisi", <http://www.pomak.eu/bo-ard/index.php?topic=2034.0;wap> erişim 15 Ekim 2017.

¹⁹ L.Carl Brown, *İmparatorluk Mirası: Balkanlar'da ve Ortadoğu'da Osmanlı Damgası*, (İstanbul: İletişim Yayınları, 2010), 72.

değildir. Aynı zamanda Slav diliyle konuşan Müslümanlar da Türkiye'nin etki alanı içindedirler.”²⁰

Todorova, Türk olmayan Balkan Müslümanlarının kendilerini Türklükle özdeşleştirme eğilimlerine gösterge olarak ilginç bir noktanın daha altını çizer. Ona göre “20. yüzyıl boyunca Balkanlar’dan Türkiye’ye göç eden Slav Müslümanlar (Arnavutlar dahil) Türk kimliğini benimseyerek Türk toplumu ile bütünleşmişlerdir. Bu durum Todorova’ya göre Osmanlı mirasının Türk etkisine dönüşmesini göstermektedir.”²¹ Kuşkusuz bu fenomen Türkiye açısından son derece önemli bir stratejik avantajdır. Zira “Osmanlı” kavramı, Türkiye’nin etkisini sınırlarının çok ötesine taşıyan büyük bir vizyonun adıdır.²² Ancak son 10 yılda Balkan ülkelerinde etnik milliyetçilik, dini argümanlardan da destek alarak ırkçılık boyutuna taşınmakla kalmamış, bu durum Müslümanlar arasında gittikçe artan ve yayılan bir surette ayrıştırıcı etkisini göstermeye başlamıştır. Din bağlamında tekfirci düşünce, dışlamacı yapısıyla bir taraftan Makedonya içindeki Müslüman etnik grupları ayrıştırıp, birlik ve beraberliğin önünde engel teşkil ederken diğer taraftan da iç ve dış güçlerin desteği ile Osmanlı ve günümüzde ise daha çok Türkiye aleyhine çalışmalar yürütmektedir. Bu durum sadece Müslümanları değil, aslında tüm Makedonya halkını hatta Balkanları ilgilendirmektedir. Nitekim ülke, 2001 ve 2013’te kanlı bir şekle dönüşebilecek savaşın eşiğinden dönmüştür.²³

Balkan yarımadasında bulunan küçük devletlerin oluşumunda etnik karakter ağır basmaktadır. Bu nedenle Balkanlarda farklı etnik yapıların oluşturduğu ulus-devletler mevcuttur. Bunun yanında her devlet, kendi içerisinde çoklu bir etnik yapıya sahiptir. Sözgelimi Makedonya’da on civarında farklı etnik gruba ayrılmış halk yaşamaktadır. Uzun yıllar güçlü devletlerin egemenliği altında yaşamış olmaları

²⁰ Todorova, “*The Ottoman Legacy in the Balkans*”, 71.

²¹ Todorova, “*The Ottoman Legacy in the Balkans*”, 72.

²² Mesela bk. Halil İnalçık, “Mirasın Anlamı: Osmanlı Örneği”, L. Carl Brown, *İmparatorluk Mirası*, (İstanbul: İletişim Yayınları, 2000), 33.

²³ Hacısalihoğlu, “*Makedonya*”, 437-444. Ayrıca bk. Kemal Karpat, *Balkanlar’da Osmanlı Mirası ve Ulusçuluk*, (Ankara: İmge Yayınevi, 2004), 13-16.

rına rağmen, etnik yapı ve dokubağı bazı dönemlerde zayıflamış olmakla birlikte bozulmamıştır. Avrupa ile Asya arasında olması, zengin yerüstü zenginlikleri yanında farklı kültürlerin geçiş güzergâhı olması, Balkan Yarımadasını her zaman, büyük ve güçlü devletlerin ilgi alanı haline getirmiştir. Bu yüzden geçtiğimiz yüzyıl boyunca etnik kimliğe dayalı ırkçı-milliyetçi düşünce, dini argümanlardan da destek alarak Balkan ülkelerinde ağır hasarlı etki göstermiştir. Bu durumdan en çok etkilenenler ise Müslümanlar olmuştur.²⁴ Kaynaklarda genellikle “Balkanlarda Müslümanlık, Osmanlı öncesine dayanmakla birlikte, güçlü bir şekilde hissedilmesi ve etkisini göstermesi Osmanlı dönemine rastlamaktadır” bilgisi yer almaktadır.²⁵ Bu gücün etkili olmasının iki nedeni bulunmaktadır. İlki, Osmanlıların Avrupa ve Balkanların genelinden eskisinden yani Hıristiyanlıktan farklı bir dini anlayışa sahip olması; ikincisi ise, Türk milletinin Balkanlara adaletle hâkim olması ve kendisine ait sosyo-kültürel hayatı Avrupa’ya açık bir şekilde sunabilmesidir. Kur’an’daki “dinde zorlama olmadığını”²⁶ bildiren ayet, Osmanlıların Balkanlarda İslam’ı sunma yönteminin dayanağı olmuştur. Zira İslam’da sorumluluk kişisel tercihe bağlanmıştır. Din seçiminin, kişinin kendi tercihi ile gerçekleşmesi gerekir.²⁷ Bu yüzden Osmanlıların yönetim, sosyo-kültürel hayat ve adalet ruhuyla oluşturduğu **Balkanlardaki güçlü varlığı** mevcudiyetini hep korumuştur.²⁸

²⁴ Süleyman Kocabaş, *Avrupa Türkiye’sinin Kaybı Ve Balkanlarda Panislavizm*, (İstanbul: Vatan Yayınları, 1986), 228.

²⁵ Mesela bk. Mehmet Dalkılıç ve Ramazan Biçer, “Etnik Barış Bağlamında Bulgaristan Türklerinin Bulgarlarla Sosyal İlişkileri”, *Türk Kültürü Ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 69 (Ankara: 2014): 120.

²⁶ el-Bakara, 2/256; Hüd 11/118; Muhammed Hamdi Yazır, *Hak Dini Kuran Dili*, (İstanbul: Eser Neşriyat, 1990), 2/868-870.

²⁷ Ameller ancak niyetlere göredir; herkesin niyeti ne ise eline geçecek odur. Kimin hicreti, Allah ve Resulü (rızası ve hoşnutlukları) için ise, onun hicreti Allah ve Resulüne müteveccih sayılır. Kim de nâil olacağı bir dünya veya nikâhlanacağı bir kadından ötürü hicret etmişse, onun hicreti de hedeflediği şeye göredir.” (Buhârî, *Sahih*, Bedü’l-Vahy, 1; Müslim, *Sahih*, İmare, 155; Ebu Davud, *Sünen*, Talak, 11). Ayrıca bk. Buhari, *Sahih*, Diyat, 6; Mağazi, 58; Müslim, *Sahih*, Kasâme, 25; İmam Malik, *Muvatta*, Akdiye, 58.

²⁸ Mesela bk. Ali Ahmetbeyoğlu, *Avrupa Hun İmparatorluğu*, (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2001), 137-138; Nejat Göyünç, “Türkler ve Balkan Milletleri Arasında Kültürel İlişkiler-Sorunlar”, *Belleten Dergisi* 61 (1997):

2. MAKEDONYA MÜSLÜMANLARININ TÜRKİYE HAKKINDAKİ DÜŞÜNCELERİ

Makedonya Cumhuriyeti'nin 1991 yılında bağımsızlığını ilan etmesinin ardından, burada yaşayan Türk ve Arnavut azınlıkların 1974 Anayasası ile sahip oldukları bazı haklar, 1991 Anayasası ile ellerinden alınmıştır. Bu durum, Türk ve Arnavut etnik gruplarını siyasi örgütlenme konusunda cesaretlendirmiştir. Sonrasında 2001 yılına kadar geçen süreçte Makedonya'nın Müslümanlara, Türk ve Arnavut azınlıklara karşı sert tutumu ve baskısı Makedonya'nın istikrarını olumsuz yönde etkilemiştir. Bu ise tehlikeli iç çatışmaların patlak vermesine neden olmuştur. 2001 yılında Ohri Çerçeve Anlaşması'nın imzalanmasından sonra anlaşmanın teorikte Türklerin lehine görünmesine rağmen, pratikte durum böyle olmamıştır. Zira bu anlaşmadan sonra Türklerin Makedon devlet kurumlarındaki temsil sayılarının azaldığı gözlenmiştir. Bu yaşanan süreç içerisinde Türkiye'nin Makedonya'ya yönelik politikası, Makedonya'nın toplumsal iç barışının ve toprak bütünlüğünün korunması yönünde olmuştur. Türkiye, Makedonya Cumhuriyeti'nin bağımsızlık ilanından itibaren istikrarlı bir ülke konumuna gelebilmesi için devamlı siyasi, askeri ve ekonomik destekte bulunmuş ve her alanda sıkı ilişkiler kurmaya özen göstermiştir. Bu ilişkilerin günümüzde de halen devam ettiği söylenebilir.²⁹

120; Yılmaz Öztuna, *Başlangıcından Zamanımıza Kadar Türkiye Tarihi*, (İstanbul: Hayat Yayınları, 1973), 71; Yusuf Hamza, "Başlangıçtan Günümüze Makedonya Türklüğü", *Makedonya'da Rumeli Türklerinin Tarih ve Kültürleri Konferansı*, der. Kemal Vatan, (İzmir: 1996), 104; Laszlo Rasonyi, *Tarihte Türklük*, (Ankara: Türk Tarih Kültür Araştırma Enstitüsü Yayınları, 1971), 193; Georg Ostrogorsky, *Bizans Tarihi*, çev. Fikret Işıltan, (Ankara: TTK Yayınları, 1995), 53-56; Selçuk Ural, "Tarihi Perspektif Işığında Makedonya'da Türklerin Gündelik Yaşamı", *CBÜ Sosyal Bilimler Dergisi* 14/1 (2016): 384-419.

²⁹ Reyhan Rahman, *Makedonya'da Türk Azınlık ve Makedonya-Türkiye İlişkileri*, (Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, 2013), 125-176.

Tablo 1: Deneklerin Türkiye Sevgisi ile ilgili Frekans ve Oranları

		Katılımcı Sayısı	Yüzde %	Geçerli %	Kümülatif%
TÜRKİYE SEVGİSİ	Anavatanım	909	61,9	61,9	61,9
	Komşu ülke	201	13,7	13,7	75,6
	Dost ülke	309	21,0	21,0	96,6
	Düşman ülke	9	,6	,6	97,2
	Türkiye beni ilgilendirmiyor	27	1,8	1,8	99,0
	Diğer	14	1,0	1,0	100,0
	Toplam	1469	100,0	100,0	

Bu bağlamda araştırmada, gerek Türkiye-Makedonya siyasi ilişkileri gerekse deneklerin Türkiye'deki akrabaları göz önünde bulundurularak ankete katılanların Türkiye hakkındaki görüşleri sorgulanmıştır. Bu amaca yönelik olarak katılımcılara "Türkiye deyince ne hissediyorsunuz?" şeklinde bir soru yöneltilmiş ve "anavatanım, komşu ülke, dost ülke, düşman ülke, Türkiye beni ilgilendirmiyor ve diğer" gibi seçenekler sunulmuştur. Yukarıdaki tabloda (Tablo:1) bu soruya verilen cevapların frekans ve yüzde oranları görülmektedir. Buna göre ankete iştirak eden 1469 kişiden 909'u Türkiye "anavatanım" seçeneğini işaretlemiştir. Bunun geçerli oranı %61,9'dur.

Komşu ülke olarak görenlerin sayısı 201 (%13,7), dost ülke olarak görenler ise 309 kişi olup geçerli oranı %21'dir. Bütün bu veriler, deneklerin %95'inden fazlasının Türkiye sevgisi ve özlemi içinde bulunduğunu ortaya koymaktadır. Dönemin Türkiye Başbakanı Üsküp'teki bir konuşmasında konuyla ilgili önemli açıklamalarda bulunmuştur. Türkiye ve Makedonya ilişkilerinin, kendisine has özellikleri olduğunu, son derece önemli stratejik ve derin tarihi arka planı bulunduğunu söyledikten sonra şöyle demiştir:

"Bir ülkeyi bazen komşu ülke olarak ilan ederiz ama komşu değilsinizdir. Türkiye ile Makedonya arasında ortak sınır olmamakla birlikte bizim için Makedonya komşudan öte, yakın, sıcak ve tarihi ilişkileri olan ülkedir. Bu anlamda herhangi iki ülke arasında ilişkilerin üç sacayağına baktığınızda, kültürel, siyasi, ekonomik, tüm bu açılardan baktığınızda, Makedonya'nın Türkiye açısından taşıdığı özel önemi görebiliriz. Kültürel açıdan bakıldığında Makedonya Rumeli diyarında bütün ortak kültürel özelliklerimizin sahaya, halkla ilişkilere yansıdığı son derece kendisine has ve doğal bir kültürel ze-

minin olduğu bir ülkedir. Bütün Makedonya'da nereyi gezer-seniz gezin, bizim kültürel çizgilerimizi görürsünüz. Mimari-mizi, ortak kültürel değerlerimizi yaşarsınız. Makedonya, sanki Anadolu'da geziyormuş gibi rahat ve herkesle sosyal iletişim bağlamında kolay iletişim kurulabilen atmosferdir. Bu ekonomik ilişkiler bağlamında önemlidir. İş dünyamızın bulunduğu ülkede kendisini yabancı hissetmemesi, o ülkenin kültürel bütünleşik yapıya sahip olması, iki ülke arasında, iki halk arasındaki ilişkiler bakımından çok önemlidir.”³⁰

Tabloya göre Türkiye hakkında iyi hislere sahip olanlar birlikte değerlendirildiğinde 1419 kişi olup, bunun geçerli oranı %96,6'dır. Bu durum Makedonya'daki Müslümanların ezici çoğunluğunun Türkiye hakkında iyi hislere sahip olduğunu göstermektedir. Bu tabloda Türkiye'yi “düşman ülke olarak görenler sadece 9 kişi (%0,9) ve “Türkiye beni ilgilendirmiyor” diyenler ise 27 kişidir (%1,8). Ayrıca “diğer” seçeneğini işaretleyen 14 kişi, %1 oranıyla ankette temsil edilmektedir. Bunların genel toplamı ise 50 kişi olup, geçerli oranı %3,4'e tekabül etmektedir.

Vehhabi/Selefi tekfirci düşünce siyasi, jeopolitik kaynaklı olmakla birlikte içe dönük yıkıcı faaliyetlerini genellikle dini nassa dayanırma gayreti içerisinde. Onlar ayetleri yorumlama/te'vil yerine literal/zahiri yani kelime anlamını tercih etmektedirler.³¹ Yine “Allah zatiyle Arşın üstündedir” demek suretiyle Ehl-i Sünnet kelamcılarının “Allah mekândan münezzehtir” görüşüne muhalefet etmektedirler.³² Yine İstiva konusunda kendileri gibi düşünmeyen diğer Müslümanları tekfire yönelmektedirler.³³ Bu onların Allah'ı aşağı yukarı ha-

³⁰ <http://www.fortuneturkey.com/makedonya-turkiye-iliskilerinde-ikinci-sirayi-bile-kabul-etmem-5034>; <https://www.haberler.com/davutoglu-makedonya-yi-anayasa-adiyla-ilk-taniyan-6799873-haberi/>; <http://aa.com.tr> erişim 26 Kasım 2017.

³¹ Abdurrahman b. Hasan, *Fethu'l-Mecid*, (Riyad: Darusselam Yayınevi, 1980), 256; İbn Baz, *Tenbihat firreddi ala men Tevelle's-sıfat*, (Riyad: Müftülük Genel Başkanlığı, 1990), 19; Mahmud el-Tuveyciri, *Daru'l-Liva*, (Riyad: 1998), 76.

³² Hac Dergisi, (Mekke: 1425) 49, 73-74.

³³ Hüsam el-Akkad, *Halakatü'n-Memnua*, (Mısır/Tanta: Darüssahabe, 1995), 26; Salih b. el-Fevzan, *Nazarat ve Takibat ala mafî Kitap es-Selefiye*, (Riyad: Daru'l-Vatan, 1999), 40.

reket ettiğini kabul etmelerinden kaynaklanmaktadır. Allah'ın kelamının harf ve seslerden ibaret olduğunu kabul etmeyenleri Müslüman saymamaktadırlar.³⁴ Ayrıca Eşariler ve Maturidilerin, Ehl-i sünnet ve'l-cemaat olarak adlandırılmayı hak etmediklerini savunmaktadırlar. Bu yüzden Eşarileri tekfir etmekten çekinmemektedirler.³⁵

Bütün bu görüşlerin, dini eğitimini temel ve doğru kaynaklardan öğrenemeyen coğrafyalardaki Müslümanlara ulaştırılmak istenmektedir. Balkanlar söz konusu olduğunda durum daha ciddi bir vaziyet arz etmektedir. Bu bağlamda çok önemli ve şanslı günlerden geçtiğimizi belirtmeliyiz. Zira Türkiye'nin hemen bütün devlet yetkilileri, kurum ve kuruluşları Balkanların önemini farkındadır. Nitekim üst düzey bir Türk yetkilinin Makedonya'yı ziyareti esnasında şöyle dediği basında yer almıştır: "Ben, Makedonya'yı neredeyse karış karış gezdim, köylerine kadar. Nerede tarihi eserimiz, kültürel mirasımız var, onları takip ederim ve arkadaşlara verdiğim talimat çok açıktı, genelde Balkanlar'da özelde Makedonya'da kültürel mirasımızdan tek bir taş sökülse, tek bir çivi sökülse bunun hesabını veremeyiz. Bunu, şunun için zikrediyorum; bu topraklar bize yabancı değil. Bu toprakların kültürü, dokusu bizim kültürümüzün, dokumuzun bir parçası. Hiçbir yerde yabancılık hissetmezsiniz. Bu kültürel yakınlık, çok önemlidir."³⁶

3. TÜRKİYE'NİN MAKEDONYA MÜSLÜMANLARINI MUTLU EDEN FAALİYETLERİ

Ankette son yıllarda Makedonya'da Müslümanları mutlu eden faaliyetler sorulmuştur. Tablo 2'de buna verilen cevapların frekans ve yüzde oranları görülmektedir. Buna göre 440 kişi (%30) "Türk yatırımcıların kültür ve eğitim faaliyetlerinin artması"nın kendilerini mutlu ettiğini ifade etmiştir. 262 kişi (%17,8) ise "TİKA'nın faaliyet"lerinden mutlu olduğunu ifade etmiştir. Ankete iştirak edenlerden 69 kişi "Ekonomik sorunların azalması", 17 kişi "Dini aşırı grup liderle-

³⁴ el-Fevzan, *Nazarat ve Takibat*, 23.

³⁵ Muhammed b. Abdilvahhab, *Fethu'l-Mecid*, 353.

³⁶ <http://aa.com.tr> erişim 26 Mart 2016.

rinin yakalanması”, 60 kişi “İşsizliğin azalması”, 32 kişi “Resmi kurumlarda torpilin azalması” ve 19 kişi “Gençlerin kendi geleneklerini öğrenmesi”nin kendisini mutlu ettiğini belirtmiştir. Bunlar arasında en yüksek oran “Türk yatırımcıların ticaret, kültür ve eğitim faaliyetlerinin artması” (440 kişi %30) ve “TİKA’nın faaliyetleri” (262 kişi %17,8) seçeneklerinde görülmektedir. Burada dikkat çekici sonuçlardan birinin de resmi kurumlarda torpilin azalmasını sadece 60 kişinin işaretlemiş olmasıdır. Bu durum, Müslüman toplumun kahir ekseriyetinin resmi kurumlardaki torpilden rahatsız olduğunu ortaya koymaktadır. Ayrıca TİKA’nın faaliyetlerinin azımsanamayacak bir kesim tarafından beğeni ile takip edildiğini ortaya çıkarmaktadır.

Tablo 2: Denekleri Mutlu Eden Faaliyetler ile ilgili Frekans ve Oranları

	Katılımcı Sayısı	Yüzde %	Geçerli %	Kümülatif%	
MUTLU EDEN FAALİYETLER	Türk yatırımcıların ticaret, kültür ve eğitim faaliyetlerinin artması	440	30,0	30,0	30,0
	Ekonomik sorunların azalması	69	4,7	4,7	34,6
	Dini aşırı grup liderlerinin yakalanması	17	1,2	1,2	35,8
	İşsizliğin azalması	60	4,1	4,1	39,9
	Resmi kurumlarda torpilin azalması	32	2,2	2,2	42,1
	Gençlerin kendi geleneklerini öğrenmesi	19	1,3	1,3	43,4
	TİKA’nın faaliyetleri	262	17,8	17,8	61,2
	Hiçbiri	497	33,8	33,8	95,0
	Diğer	73	5,0	5,0	100,0
	Toplam	1469	100,0	100,0	

Bu tabloda dikkat çekici iki önemli husus bulunmaktadır. Bunlardan **ilki** “Dini aşırı grup liderlerinin yakalanması” ile ilgili Müslüman toplumun ilgisizliği veya bilgisizliği söz konusudur. Oysa başta belli camiler olmak üzere birçok yerde Selefiler sorunlar çıkarmakta ve bunların bir kısmı resmi makamlarda yakalanmaktadır. **İkincisi** ise hiçbir faaliyetin kendisini mutlu etmediğini ifade edenler kümesidir. Toplam 497 kişi yani %33,8’i hiçbir faaliyetin kendisini mutlu

etmediğini belirtmiştir. Bu oran Türkiye-Makedonya ilişkileri açısından oldukça önemlidir. Her halükarda Türkiye'nin Makedonya'daki bütün Müslümanlara ulaşması asıl hedefi olmalıdır.

4. MAKEDONYALI MÜSLÜMANLARIN TÜRKİYE'YE GÜVEN DURUMU

Avrupa Birliği 15 Ocak 1992'de Slovenya ve Hırvatistan'ı resmen tanımıştır. Bulgaristan, Slovenya ve Hırvatistan ile birlikte Makedonya ve Bosna-Hersek'i tanımıştır. Türkiye ise eş zamanlı olarak dört cumhuriyeti birlikte tanıdığını ilan etmiş ve 1992 Ağustos ayında bu ülkelerle diplomatik ilişkileri resmen başlatmıştır.³⁷ Yine aynı yıl Türkiye'nin Makedonya ile 'Güvenlik Protokolü' imzalaması ile birlikte Ankara'nın Yeni Yugoslavya ile ilişkileri tamamen bitmiştir.³⁸ Türkiye yeni dönemde Balkanlar'daki diğer ülkelerle olduğu gibi Makedonya ile de iyi ilişkiler kurmaya çalışmış, bu ülkenin uluslararası düzeyde tanınmasını, batılı kurumlara entegrasyonunu, AB ve NATO üyeliğini desteklemiştir.

Makedonya Uluslararası İşbirliği Merkezi tarafından 15/Kasım-1/Aralık 2013 tarihlerinde 1000 Makedonya vatandaşının katılımıyla gerçekleştirilen "Küresel liderlik ve komşu ülkeler" başlıklı ankette Türkiye %16 oy oranı ile "en dost ülke" olarak tercih edilmiştir. "Makedonya'nın en iyi müttefikleri" sıralamasında ülkemiz %14,6 oy oranıyla yine birinci sırada yer almıştır.³⁹ Benzer bir soruya verilen cevapların frekans ve oranları yukarıdaki tablo 1'de değerlendirilmiştir. Buna göre ankete iştirak edenlerden 909 kişi Türkiye "anavatanım" seçeneğini işaretlemiştir. Bunun geçerli oranı %61,9'dur. Komşu ülke olarak görenlerin sayısı 201 (%13,7), dost ülke olarak görenler ise 309 kişi olup geçerli oranı %21'dir. Türkiye hakkında iyi hislere sahip olanlar birlikte değerlendirildiğinde 1419 kişi ve geçerli oranı

³⁷ İrfan Kaya Ülger, *Balkan Gelişmeleri ve Türkiye: 1990'lı Yıllar içinde*, "21. Yüzyılda Türk Dış Politikası", edit. İdris Bal, (Ankara: Ankara Global Araştırmalar Merkezi Lalezar Kitabevi, 2006), 269.

³⁸ Baskın Oran, *Türk Dış Politikası- Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar*, 2, (İstanbul: İletişim Yayınları, 2001), 492.

³⁹ Elif Nuroğlu ve Hüseyin H. Nuroğlu, *Balkanlarda Almanya Ve Türkiye İhracat Ve Yatırımlar*, İstanbul: SETA Yayınları 72, 2016), 39.

%96,6'dır. Bu durum Makedonya'daki Müslümanların ezici çoğunluğunun Türkiye hakkında iyi hislere sahip olduğunu göstermektedir.

Amerika Birleşik Devletleri'nin Makedonya'yı kendi adı ile tanıyan ikinci NATO üyesi ülke olması dikkatleri çekerken, AB-ABD mücadelesi Balkan kökenli milyonlarca Müslüman bulunduran bölge, Türkiye'yi de yakından ilgilendirmektedir. Türkiye, Makedonya'yı "Makedonya Cumhuriyeti" olarak tanıyan ilk NATO ülkesi oldu. Rusya ve Çin de bu ülkeyi anayasal ismiyle tanımıştır. BM'ye üye olan 100'den fazla ülke, "Makedonya Cumhuriyeti'ni anayasal ismi ile tanımaktadır. Yunanistan, ülkenin kuzeyinde bulunan Makedonya eyaleti ile aynı isme sahip olduğu için Makedonya'yı tanımamaktadır. Yunanistan'ın 1991'den beri resmi ülke adının uluslararası toplumca tanınmasını engellediği Makedonya'nın ismi uluslararası belgelerde "Eski Yugoslavya Cumhuriyeti Makedonya" olarak geçerken, Türkiye ile ABD belgelere bu ülkeyi 'Makedonya Cumhuriyeti' olarak tanıdığı dipnotunu koymaktadır. Makedonya ise artık sadece Yunanistan'ın uluslararası belgelere 'Eski Yugoslavya Cumhuriyeti Makedonya olarak tanıyoruz' dipnotunu koymasını önermiştir. Yunan yetkililer *Makedonya* isminin kendilerine ait olduğunu ileri sürerek, 55 yıldır bu ada sahip olan yeni Makedonya Cumhuriyeti'nden bu ismi değiştirmesini istemiştir. Sistemi oturmuş, sınırları belli, ordusu, polisi teşkilatlanmış ve hatta NATO üyesi bir ülke olan Yunanistan, daha Makedonya'nın Yugoslavya Federasyonu'ndan bağımsızlık ilan ettiği Eylül 1991 tarihinde bu ülkenin uluslararası camia tarafından tanınmaması için yoğun bir diplomatik çaba içerisine girmiş, bu siyasetini temellendirmek için de, henüz ne ordusu, ne polisi olan 2 milyon civarında karışık bir etnik yapıya sahip toy bir devletin, kendisi için tehdit oluşturduğu iddiasına kalkışmıştır. Geçen süre içerisinde Atina'nın Üsküp'e karşı izlediği siyasetin bir parçası ise "Makedonya'nın Yunan olduğu" iddiasıdır.⁴⁰

Yunanistan, bugünkü Makedonya'nın tarihte hiçbir zaman var olmadığını ileri sürerek Makedonya'yı anayasal ismiyle tanımamakta ve Makedonya'yı uluslararası örgütlerde bloke etmektedir. Yunanis-

⁴⁰ Nedin Emin, *Makedonya Siyasetini Anlama Kılavuzu*, (İstanbul: SETA Yayınları, 2014), 35-37.

tan, Makedonya'ya karşı beynelmilel sahada yürüttüğü boykot politikasında Bulgaristan'ı da yanına almak suretiyle yeni bir müttefik bulmuştur. Ancak araştırmacılara göre Yunanistan'ın iddialarını ne tarihe bakarak, ne güç değerlendirmeleri yaparak, ne de etrafın siyasi niyetlerini incelenmek suretiyle anlayabilme imkanı bulunmamaktadır. Burada Bulgaristan ve Yunanistan'ın elinde bulundurdukları toprakların durumu ile Makedonya toprakları üzerindeki emelleri göz ardı edilmemelidir. Özgen'e göre dışarıdan bakıldığında irrasyonel gelen ve "milliyetçi histeri" olarak değerlendirilen bu çekişmenin altında, kimlik ve askeri strateji kaygıları yatmaktadır.⁴¹

Tablo 3: "Eğer Türkiye Olmasaydı Bulgaristan ve Yunanistan Şimdiye Kadar Makedonya'ya Saldırmış Olurdu" İfadesine Verilen Cevapların Frekans ve Yüzde Oranları

Eğer Türkiye olmasaydı Bulgaristan ve Yunanistan şimdiye kadar Makedonya'ya saldırmış olurdu		Tercih Sayısı	Yüzde%	Geçerli%	Kümülatif%
CEVAPLAR	Tamamen katılıyorum	405	27,6	28,5	28,5
	Katılıyorum	457	31,1	32,1	60,6
	Kararsızım	386	26,3	27,1	87,8
	Katılmıyorum	118	8,0	8,3	96,1
	Tamamen katılmıyorum	56	3,8	3,9	100,0
	Toplam	1422	96,8	100,0	
Cevapsız		47	3,2		
Genel Toplam		1469	100,0		

Makedonya'nın bağımsızlığını ilan ettiği ilk günden itibaren Makedon toplumunun yanında olan ve bunu başta siyasal ve ekonomik olmak üzere hemen her alanda gösteren Türkiye'nin toplumdaki güveni Bulgaristan ve Yunanistan'a karşı test edilmek istenmektedir. Yukarıdaki tabloda (Tablo:3) buna yönelik soruya verilen cevapların frekans ve yüzde oranları görülmektedir. Buna göre 405 kişi "Eğer Türkiye olmasaydı Bulgaristan ve Yunanistan şimdiye kadar Makedonya'ya saldırmış olurdu" ifadesine tamamen katıldığını belirtmiştir. Bunun geçerli oranı %28,5'tir. Buna 457 kişi ise katıldığını ifade

⁴¹ Cenk Özgen, "Balkanlar'da Güvenliğe Yönelik Bir Tehdit: Yunanistan-Makedonya Anlaşmazlığı", *U.Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi* 14/25 (2013/2): 327-345; Emin, *Makedonya Siyasetini Anlama Kılavuzu*, 25-37.

etmiştir ki bunun da geçerli oranı %32,1'e tekabül etmektedir. Bunların toplamı 862 kişi olup, geçerli oranı %60,6'ya denk gelmektedir. Buna kararsız olduğunu belirten 386 kişiden (%27,1) bir kısmının da ilave edilmesi ile Makedonya'daki Müslümanların büyük bir çoğunluğunun Türkiye olmasaydı, Bulgaristan ve Yunanistan şimdiye kadar Makedonya'ya saldırmış olurdu, düşüncesindedir. Buna katılmadığını söyleyenler 118 (%8,3), hiç katılmadığını belirtenler ise sadece 56 (%3,9) kişidir.

5. MAKEDONYA'NIN BÜTÜNLÜĞÜ

Balkanlar etnik farklılıklar ve etnik karışıklıklardan dolayı uzun dönem çatışmalara neden olmuştur. Yenidünya düzenin de Balkanlar hep öncelikli konumdadır. Balkanların bütünü de yaşanan çatışma ve siyasal gerilimlerin temelinde tarihsel nedenler yatmaktadır. Bölgenin özelliği, çatışmaların sadece Balkan devletleri arasında olmaması devletlerinin kendi içinde de ayrı etnik ve dinsel savaş boyutlarına ulaşan çatışmaların yaşanmasıdır. Makedonya'nın da Balkanların şekillenmesinde çok önemli rolü bulunmaktadır. Makedonya sorunu Balkanların kaynamaya ve patlamaya hazır fitilini çeken kıvılcımdır -ki Balkan savaşlarının odak noktası, Dünya savaşlarının başlangıç yeri, sosyalizmin uygulama deneyimi ve büyük ülkelerin dünyaya açılma üssü olarak dünya siyasetinin kalbidir. Makedonya etnik, dinsel, sosyal ve kültürel çeşitlilik bakımından Balkanların en önemli bölgesidir. Özellikle son ondört yıldan beri en üst seviyede Türk yetkilileri Makedonya'nın konumu itibarıyla Balkanlar'ın adeta kalbi olduğunun farkındadır ve buna her fırsatta dikkatleri çekmektedirler. Nitekim basında şu türden ifadeler yer alabilmiştir: Makedonya'da siyasi istikrar olduğunda Balkanlarda huzur, istikrar olmuş ve ekonomik merkez olma bakımından geleceğe dönük en fazla önem kazanan ülkelerden biri haline gelmiştir. "Bu bağlamda Makedonya'nın Balkanlar içinde etnik ve dini uyum bakımından taşıdığı özel konuma vurgu yapılmakta, Balkanlar'daki bütün etnik, mezhebi, dini grupların Makedonya'da bulunduğunu, bu nedenle *Makedonya'da istikrar olursa Balkanlar'da da istikrar olacağı* söylenmektedir."⁴²

⁴² <http://aa.com.tr> erişim 26 Mart 2016.

Dönemin Yugoslavya ve Sırp idarecilerinin bütün baskı ve çabalarına rağmen Türkiye'nin, Yugoslavya'daki gelişmeleri yakından takip etmiştir. Bu nedenle bağımsızlık sonrası Türkiye'nin Makedonya politikasında herhangi bir değişiklik yaşanmamıştır. Bu değişimin olmayışı sadece Türkiye'de değil, aynı zamanlı Makedonya'da da gözlenmiş, halk nezdinde "Makedonya'nın umudu Türkiye" olmuş, "Türkiye bizi yalnız bırakmaz" ve "Batıya güvenmiyoruz"⁴³ şeklindeki başlıklar o dönemde basında sıkça görülmeye başlanmıştır.

Bağımsız devlet olarak tanınmak konusunda Türkiye'nin desteğine öncelikle ihtiyaç duyduklarını anlatan Makedonya Cumhuriyeti Parlamento Başkanı Stoyan Andov, "Türkiye'nin bizim için büyük önemi var. Türkiye'nin bizi tanıyan ilk ülke olması bizim için büyük önem ifade eder. Burada yaşayan Türklerin de beklentisi bu yöndedir. Türkiye'nin bizimle daha yoğun ekonomik işbirliğine girmesini bekliyoruz. Türkiye bizi uluslararası platformlarda destekleyebilir. Bizim yurtdışında henüz diplomatik temsilciliklerimiz yok. Türkiye'nin her ülkede temsilcisi var. Ancak biz Türkiye'nin bize destek olurken tabi ki sıkıntıya girmesini istemeyiz. Türkiye ile ortak bir tarihimiz var. Makedonya'da 100 binin üzerinde Türk yaşıyor"⁴⁴ dedikten sonra, herkesten çok Türkiye'nin desteğine ihtiyaç duyduklarını sözlerine eklemiştir.⁴⁵

Tablo 4: "Makedonya'nın Bütünlüğünün En Büyük Bekçisi Türkiye'dir" İfadesine Verilen Cevapların Frekans ve Yüzde Oranları

Makedonya'nın bütünlüğünün en büyük bekçisi Türkiye'dir.		Tercih Sayısı	Yüzde	Geçerli%	Kümülatif%
CEVAPLAR	Tamamen katılıyorum	458	31,2	32,4	32,4
	Katılıyorum	493	33,6	34,9	67,3
	Kararsızım	354	24,1	25,0	92,3
	Katılmıyorum	83	5,7	5,9	98,2
	Tamamen katılmıyorum	26	1,8	1,8	100,0
	Toplam	1414	96,3	100,0	
CEVAPSIZ		55	3,7		
Genel Toplam		1469	100,0		

⁴³ Milliyet Gazetesi, s. 16, 23 Ocak 1992.

⁴⁴ Milliyet, 22 Ocak 1992.

⁴⁵ Tahir Kodal, "Makedonya'nın Bağımsızlığını Kazanması ve Türkiye", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi* 14/29 (2014): 377-396.

Tablo 4'te Türkiye'nin Makedonya'nın bütünlüğünün en büyük bekçisi olduğu ile ilgili kanaatin yaygınlığını ölçmeye yöneliktir. Bu güven durumunun göstergesi zorda kalan hemen her Müslümanın Türkiye'ye göç etmenin yollarını aramasıdır.⁴⁶ Tablodaki verilere göre 458 kişi (%32,4), Makedonya'nın bütünlüğünün en büyük bekçisi Türkiye olduğu fikrine tamamen katıldığını ifade etmiştir. 493 denek ise bu fikre katıldığını beyan etmiştir. Bunların toplamı 951 kişi olup, geçerli oranı %67,3'e tekabül etmektedir. Buna kararsız olduğunu söyleyen 354 kişiden (%25) bir kısmının da ilave edilmesiyle Makedonya Müslümanlarının büyük bir kısmı, Makedonya'nın bütünlüğünün korunmasında en büyük bekçinin Türkiye olduğuna inanmaktadır. Bu görüşe katılmadığını söyleyenler 83 (%5,9), hiç katılmayanlar ise sadece 26 (%1,8) kişidir.

6. TÜRKLERİN MAKEDONYA TOPLUMUNDA DENGE UNSURU OLMASI

Makedonya vatandaşı Türkler toplumda özel bir konuma sahiptir. Tarihi birikim, sosyo-kültürel hayat ve siyasal alanlarda Türkler önemli roller üstlenmiş durumdadır. Nitekim Makedonya vatandaşı Türklerin kahir ekseriyeti özellikle Makedonlarla Müslüman Arnavutlar arasında adeta denge unsuru olduklarını düşünmektedirler. Bu nedenle deneklere Türklerin Makedonlarla Arnavutlar arasında pozitif bir denge unsuru olup-olmadığı konusu sorulmuştur. Aşağıdaki tabloda (tablo:5) bu soruya verilen cevapların frekans ve yüzde oranları görülmektedir. Buna göre ankete iştirak eden 1469 kişiden 453'ü (%32) "tamamen katılıyorum" seçeneğini işaretlemek suretiyle Makedonya toplumunda Türklerin bir denge unsuru olduğunu şiddetle vurgulamıştır. 500 kişi ise bu düşünceye katıldığını ifade etmiştir ki bunun geçerli oranı %35,4'e tekabül etmektedir. Bu konuda kararsız olduğunu ifade edenler ise 345 kişi olup, geçerli oranı %24,4'tür. Buna göre deneklerin büyük bir çoğunluğu tıpkı tarih boyunca olduğu gibi günümüzde de Makedonya toplumunda etnik

⁴⁶ Nitekim Selefler tarafından sıkıştırılan ve baskı altında tutulan bir imam bir defasında "Hocam ben hayati tehlike içinde yaşıyorum. Güven ve iş ortamım kalmadı burada. Biraz birikmiş param var, borç da alabilirim. Lütfen bana yardımcı olun Türkiye'ye göçeyim" demişti.

gruplar arasında özellikle de Makedonlarla Arnavutlar arasında Türklerin denge unsuru olduğunu düşündüklerini söylemek mümkündür. Bu düşünceye katılmayanlar 76, hiç katılmadığını ifade edenler ise 40 kişi olup bunların toplam geçerli oranı %8,2'dir.

**Tablo 5: Deneklerin
“Makedonya'nın bütünlüğünün en büyük bekçisi Türkiye'dir”
ifadesine ne derecede katıldıklarına dair frekans ve yüzde oranları**

Makedonya'nın bütünlüğünün en büyük bekçisi Türkiye'dir		Tercih Sayısı	Yüzde	Geçerli%	Kümülatif%
Cevaplar	Tamamen katılıyorum	458	31,2	32,4	32,4
	Katılıyorum	493	33,6	34,9	67,3
	Kararsızım	354	24,1	25,0	92,3
	Katılmıyorum	83	5,7	5,9	98,2
	Tamamen katılmıyorum	26	1,8	1,8	100,0
	Toplam	1414	96,3	100,0	
	Cevapsız	55	3,7		
	Toplam	1469	100,0		

Bütün bu veriler günümüz Makedonya toplumunda Türklerin hala etnik gruplar arasında bir denge unsuru olma özelliğini muhafaza ettiğini açık bir şekilde göstermektedir. Ancak gerek siyasi baskılar gerekse bir takım etnik kökene dayalı faaliyetlerin dini karakter kazandırılarak icra edilmesi, Türklerin bir kısmını olayların içine çekmiştir. Bu durum uzun vadede bir taraftan Türklerin Makedonlar tarafından dışlanması ile sonuçlanması, diğer taraftan da Türklerin Arnavutlar arasında asimile olmasıyla sonuçlanması ihtimalini güçlendirmektedir. Bu yüzden Türklerin etnik gruplar arasında denge unsuru olmaya devam etmesi varlığını muhafaza anlamına gelecektir.

7. AŞIRI DİNİ GRUPLARIN TÜRKİYE'YE KARŞI KULLANILMASI

Vehhabi/Selefi düşüncesinin iddia edildiği gibi tarihi bir zemini bulunmamaktadır. Bu bağlamda Vehhabi/Selefilik düşüncesinin “selef” ile ilgisini kurmak oldukça zor görünmektedir. Bu düşünce mensupları daha ortaya çıktığı ilk günlerden itibaren “mezar yıkıcılar” olarak anılmıştır. Onlar İslam tarihi ve kimliğini oluşturan birçok

uygulamaya karşı çıkmış ve bunları tahrip etmeyi dinden saymıştır. İlk tahrip ettikleri ise ikinci halife Hz. Ömer'in kardeşinin mezarı olmuştur.⁴⁷ Altı asırdan fazla Müslümanların temsilciliğini yapan Osmanlı İslam kültür, sanat ve düşüncesine ait eserler de bu durumdan ciddi zarar görmüş ve görmektedir. Söz konusu düşünce mensupları tarihi eserlerin mahiyetine, önemine ve özelliğine bakmaksızın onları tahrip etme yolunu tercih etmekle kalmayıp, bu eserleri yapanlara karşı da olumsuz bir tavır içerisine girebilmektedir. Bu bağlamda Sefiyye/Vehhabi düşünce mensuplarının Balkan Ülkelerindeki yönetimler tarafından Osmanlı veya Türkiye aleyhine kullanıldıkları sıklıkla dile getirilmektedir. Bölgede yaptığımız gözlem ve yüz yüze görüşmelerde Müslümanların bu durumdan şikâyetçi oldukları dikkatlerden kaçmamıştır. Bazı camilerdeki yazıların tahrip edildiği, mezarların yıkıldığı ve türbelerin hemen her yıl restore edilmesine rağmen tahrip edilmeye devam edildiği ifade edilmiştir. Bu ise Türkiye ile ilişkilerin zarar görmesine neden olabilmektedir. Bu durumu ölçmek ve Müslümanların söz konusu zararların farkındalığını tespit etmek amacıyla deneklere Makedonya'da aşırı dini grupların Türkiye'ye karşı kullanılması, etnik ve dini açıdan sorun üretmesinin söz konusu olup-olmadığı sorulmuştur.

Tablo 6: Aşırı dini gruplar Türkiye'ye karşı kullanılması, etnik ve dini açıdan sorun üretmesi ile ilgili cevapların frekans ve oranları

		Tercih Sayısı	Yüzde	Geçerli%	Kümülatif%
AŞIRI DİNİ GRUPLAR	Evet	651	44,3	44,3	44,3
	Kararsızım	655	44,6	44,6	88,9
	Hayır	163	11,1	11,1	100,0
	Toplam	1469	100,0	100,0	

Tablo 6'da aşırı dini gruplar Türkiye'ye karşı kullanılması, etnik ve dini açıdan sorun üretmesi ile ilgili cevapların frekans ve yüzde oranları gösterilmiştir. Buna göre 1469 denekten 651'i (%44,3) bu durumun sorun ürettiği görüşündedir. 655 denek ise bu konuda ka-

⁴⁷ Mesela bk. Yusuf Ziya Yörükân, *Vahhabilik*, (İstanbul: 1953), 61-63; Mehmet Ali Büyükkara, *İhvan'dan Cüheyman'a Suudi Arabistan ve Vehhabilik*, (İstanbul: Rağbet Yayınları, 2004), 22-33.

rarsız olduğunu ifade etmiştir ki bunun oranı %44,6'dır. Hayır, herhangi bir sorun üretmemektedir, diyenler ise sadece 163 kişi olup, bunların oranı %11,1'e tekabül etmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Makedonya vatandaşı Müslümanların Türkiye hakkındaki düşünceleri veya Türkiye sevgisi yapılan ankette ölçülmeye çalışılmıştır. Ankete hemen her meslek grubundan ve Müslüman etnik gruplardan 1469 kişi iştirak etmiştir. Bunlardan 909'nun Türkiye "anavatanım" seçeneğini işaretlemesi Türkiye-Makedonya Müslümanlarının bağlarının oldukça güçlü olduğu izlenimini vermektedir. Bunun geçerli oranı %61,9'dur. Dost ve kardeş ülke olarak görenlerle söz konusu Türkiye sevgisinin üst seviyede olduğunu düşündürmektedir. Yine Makedonya vatandaşı Müslümanların Türkiye'ye derin bir güven duyduğu anlaşılmaktadır. Öyle ki deneklerin %60'ından fazlasının dış güçlere karşı Türkiye'nin Makedonya'nın yanında olduğundan veya olacağından emin olduğu anlaşılmaktadır. Deneklerin kahir ekseriyeti, Makedonya'nın bütünlüğünün korunmasında ve denge unsurunun olması bağlamında Türkiye'nin çok önemli bir ülke olduğunda fikir birliği halindedir. Ancak ankette, yüz yüze görüşmelerde ve gözlemlerde geçmişte bulunmayan bazı sorunların ilişkileri bozma noktasında etkili olmaya başladığı dikkatlerden kaçmamıştır. Tekfirci, dışlamacı ve ötekileştirici zihniyet mensuplarının gerek dış gerekse iç nedenlerle her geçen gün faaliyet alanlarını genişlettikleri de göz ardı edilmemelidir.

Tarih boyunca yaşanan realiteler Balkan Müslümanlarının yönünü sürekli Anadolu'ya yani Türkiye'ye çevirmiştir. Türkiye son yıllarda başarıyla uyguladığı Türk dış politikasında yumuşak güç ve diplomasi kültürü ile sorunların üstesinden gelebilmiştir. Makedonya'da etnik gruplar arasında hiçbir ayırım yapmamış Türk, Arnavut, Esmer, Türkbaş, Boşnak hatta Makedonlara imkanlar ölçüsünde gerekli destekleri vermiştir. Bu bağlamda Balkan ülkeleri arasında Makedonya'ya daha çok yatırım ve yardım yapılmıştır. Makedonya'nın güvenliği Balkanların güvenliği demektir. Türkiye bütün

kurum ve kuruluşları ile üzerine düşeni fazlasıyla yapma gayreti içerisinde. Bu yüzden Vehhabilik/Selefilik gibi son yıllarda Makedonya'da kendine belli bir oranda yer bulan radikal İslami grupların Türkiye-Makedonya ilişkilerine olumsuz yönde etkilemelerine büyük oranda engel olmuştur.

Türkiye sevgisinin güçlenmesi ve ilişkilerin zarar görmemesi Türkiye'nin son yıllarda geliştirdiği kültür politikalarının amaçları açısından oldukça önemlidir. Bu nedenle günümüzde küçük veya henüz etkileri az gibi görünse de ilerleyen süreçlerde ikili ilişkilere ağır hasar verebileceği düşünülen faaliyetlerin engellenmesine yönelik önlemler alınması bir zorunluluktur. Genelde Balkanlar özelde ise Makedonya'ya yönelik Türkiye ile ilişkilerin güçlendirilmesi ve Radikal İslami grupların taraftar bulmasını engelleyecek önlemler alınmalıdır. Bunlardan bir kısmı şöyle sıralanabilir:

1-Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı: Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığının son yıllarda Makedonya için hem faaliyet alanlarını genişlettiği hem de öğrenci ve din eğitimine her geçen gün yardımlarını artırdığı ifade edilmelidir. Ancak Selefilik dışlamacı zihniyetinin yayılmaması için başta müftülük ve cami görevlilerinin Türkiye'de yetiştirilmesi hususunda ciddi çalışmalar yapma zorunluluğu açıktır. Makedonya'da yüzlerce hafız olan genç bulunmaktadır. Bunların, burs ve barınak temin edilmek suretiyle Türkiye'de din eğitimi alması sağlanmalıdır veya kendi ülkelerinde sağlam kaynaklardan din eğitimi alacak imkânlar hazırlanmalıdır. Son zamanlarda Türkiye'de ilahiyat eğitimi alan gençlerden Başmüftülük makamına kadar yükselmesi sevindirici bir gelişme olarak değerlendirilmelidir.

2-Milli Eğitim Bakanlığı: Makedonya'da nüfusa oranla bulunması gerekenden çok daha az Türkçe eğitim veren okula izin verilmiştir. Bundan daha kötüsü okullar düşük profillerle eğitim hizmeti vermeye çalışmaktadır. Söz konusu okullar iki yönden baskı altında bulunmaktadır. İlki Makedon yetkililerin baskısıdır. Okullar mahrumiyet içindedir. Diğer etnik grupların okullarına sağlanan imkanlardan mahrum bırakılmaktadırlar. Türkler anayasal haklarını kullanma konusundaki zorlukların üstesinden gelmeye çalışmaktadırlar. İkinci zorluk ise Arnavut Müslümanların ırkçı kesiminin diğer

etnik Müslümanları Arnavutlaştırma siyasetidir. Okullarda görev yapan Türkçe bilen öğretmen oldukça sınırlı ve eğitim öğretim materyalleri yetersizdir. Türkçe eğitim veren okulların, Makedon okullarının aldığı yardım ve desteği alamadığı açıktır. Bu bağlamda Türkiye'nin "**eğitim ateşesi**"nin faaliyetleri oldukça önemlidir.

3-Sivil Toplum Kuruluşları (STK): Türkiye kaynaklı STK'ların işler zorlaşmadan başta Üsküp olmak üzere Kalkandelen, İştip, Kumanovo, Kirçevo, Usturumca, Ohri, Gostivar ve Radoviş gibi Müslümanların yoğun yaşadığı yerlerde yurt ve barınak imkânları sağlamak suretiyle öğrencilerin okumasına katkı sağlamalıdır.

4-Trakya Üniversiteler Birliği (TÜB): Trakya Üniversiteler Birliğine çok büyük görevler düşmektedir. Balkanlı öğrencilere imkanlarını sonuna kadar zorlamalıdır. Türkiye'de yüksek öğrenim görmek isteyen Balkanlı öğrenciler üç önemli zorlukla karşılaşmaktadırlar. Bunlar sırasıyla;

- a) Üniversitelere kayıt veya kabul zorluğu,
- b) Barınma zorluğu,
- c) Burs veya geçim zorluğu.

Trakya, Çanakkale 18 Mart, Namık Kemal ve Kırklareli Üniversitelerine yükseköğretim çağındaki gençlerin eğitim fırsatı yakalaması konusunda önemli görevler düşmektedir. Makedonya'da etnik ayrımcılık nedeniyle okuma imkânı bulamayan çok sayıda genç bulunmaktadır. Makedonya'dan Trakya'ya ulaşım oldukça kolaydır. Kara yoluyla sadece birkaç saat kadar yakın mesafede bulunmaktadır. Söz konusu öğrencilerin üniversitelere kabulü kolaylaştırılmakla kalmamalı, onlara burs ve barınma imkânları sağlanmalıdır.

KAYNAKÇA

Abdurrahman b. Hasan. *Fethu'l-Mecid*. Riyad: Darusselam Yayınevi, 1980-1995.

Ahmetbeyoğlu, Ali. *Avrupa Hun İmparatorluğu*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2001.

- el-Akkad, Hüsam. *Halakatü'n-Memnua*. Mısır/Tanta: Darüssahabe, 1995.
- Aslan, Halide. "Osmanlı Son Döneminde Kosova'da İhtidâ (İslâmlaşma Süreci) Üzerine Bazı Değerlendirmeler". *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 52/1 (2011): 165-188.
- Balkan Müslümanlarının Türklüğü, www.turkdunyasi.org (Erişim 15.02.2017).
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA). (r. 36231), 1230/1814.
- Bayraktar, Hatice. "Osmanlı'nın Balkanlardan Çekilmesi: Savaşlar, İsyanlar ve Göçler". *Balıkesir Üniversitesi Karesi Tarih Bülteni* 1 (2007): 67.
- Bayraktar, Zülfikar. "Türkiye'nin Balkanlardaki Yumuşak Gücü". *Karadeniz Araştırmaları* 35 (Güz 2012).
- Brown, L.Carl. *İmparatorluk Mirası: Balkanlar'da ve Ortadoğu'da Osmanlı Damgası*. İstanbul: İletişim Yayınları, 2010.
- el-Buhârî, Muhammed b. İsmail. *el-Câmiü's-sahîh Sahîhu'l-Buhârî*. 8 Cilt. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1981.
- Büyükkara, Mehmet Ali. *İhvan'dan Cüheyman'a Suudi Arabistan ve Vehhabilik*. İstanbul: Rağbet Yayınları, 2004.
- Dalgın, Nihat. *İslâm Hukukuna Göre Müslüman-Gayr-i Müslim Evliliği*. Samsun: Etüt Yayınları, 2005.
- Dalkılıç, Mehmet ve Ramazan Biçer. *Balkanların Geleceği Açısından Makedonya'da Etnik Barış ve Dini Aşırı Gruplar*. Proje, İstanbul Üniversitesi BAP Birimi, 2016.
- Ebû Dâvûd, Süleyman b. Eşâs es-Sicistânî. *es-Sünen*. 5 Cilt. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1981.
- Emin, Nedim. *Makedonya Siyasetini Anlama Kılavuzu*. İstanbul: SETA Yayınları, 2014.
- Eren, Erdem. *Balkanizasyon Sürecinde Devletleşme*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, 2012.
- Esen, Muammer. "Kur'an'ın Ehl-i Kitab'a Bakışı". *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 51:1, (2010): 97-99.
- el-Fevzan, Salih b.. *Nazarat ve Takibat ala mafi Kitap es-Selefiye*. Riyad: Daru'l-Vatan, 1999.

- Frankel, Eran. "Turning a Donkey into a Horse: Conflict and Paradox in the Identity of Macedonian Muslims". *23rd National Convention of the AAASS*, Miami: 1991.
- Göyünç, Nejat. "Türkler ve Balkan Milletleri Arasında Kültürel İlişkiler-Sorunlar". *Belleten Dergisi*, 61, (1997): 120.
- Günay, Ünver. "Tendance de Tolérance Religieuse Dans La Culture Turque". *Religions, Cultures and Tolerance -Past and Present*. Ankara Üniversitesi Yayınları, (1991): 111-128.
- Hac Dergisi, Mekke: 1425 49: 73-74.
- Hacısalihioğlu, Mehmet. "Makedonya". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 27:437-444. Ankara: TDV Yayınları, 2003.
- Hamza, Yusuf. "Başlangıçtan Günümüze Makedonya Türklüğü". *Makedonya'da Rumeli Türklerinin Tarih ve Kültürleri Konferansı*, der. Kemal Vatan, İzmir: 1996, 104.
- Hatipoğlu, Murat. "Kuruluşundan Günümüze Makedonya Cumhuriyetinin Dış Politikası ve Balkan Ülkeleriyle İlişkileri". (der.) Ömer Lütem vd., *Balkan Diplomasisi*, Ankara: Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları, 2001: 165-181.
- <http://aa.com.tr> (Erişim: 26.03.2016).
- <http://www.fortuneturkey.com/makedonya-turkiye-iliskilerinde-ikinci-sirayi-bile-kabul-etmem-5034> erişim 26 Kasım 2017.
- <https://www.haberler.com/davutoglu-makedonya-yi-anayasal-adiyla-ilk-taniyan-6799873-haberi/> (Erişim: 26 Kasım 2017).
- İbn Baz. *Tenbihat firreddi ala men Tevelle's-sifat*. Riyad: Müftülük Genel Başkanlığı, 1990.
- İnalcık, Halil. "Mirasın Anlamı: Osmanlı Örneği". L. Carl Brown, *İmparatorluk Mirası*, İstanbul: İletişim Yayınları, 2000.
- İnbaşı, Mehmet. "Makedonya'da Osmanlı Hâkimiyeti: Değişen ve Değişmeyen Kimlik Makedonya Sorunu Dünden Bugüne". *Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları*, 1, (2002): 27-45.
- Kalın, İbrahim. "Türk Dış Politikası ve Kamu Diplomasisi". edit. Ali Resul Usul, Yükselen Değer Türkiye, İstanbul: Müsiad Araştırma Raporları, 2010.
- Karpat, Kemal. *Balkanlar'da Osmanlı Mirası ve Ulusçuluk*. Ankara: İmge Yayınevi, 2004.

- Kaya, Remzi. "Ehl-i Kitâb". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 10: 516-517. Ankara: TDV Yayınları 2011.
- Kaya, Remzi. *Kurân'a Göre Ehli Kitap ve İslam*. Ankara: Yağmur Yayınları, 1994.
- Kaya, Remzi. *Kurân'a Göre Ehli Kitap ve İslam*. İstanbul: Babil Yayınları, 2011.
- Kocabaş, Süleyman. *Avrupa Türkiye'sinin Kaybı Ve Balkanlarda Panislavizm*. İstanbul: Vatan Yayınları, 1986.
- Kodal, Tahir. "Makedonya'nın Bağımsızlığını Kazanması ve Türkiye". *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi* 14/29 (2014): 377-396.
- Milliyet Gazetesi, s. 16, 23.01.1992.
- Milliyet, 22.01.1992.
- Müslim, b. el-Haccâc el-Kuşeyri. *el-Câmiü's-Sahîh*. 3 Cilt. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1981.
- Nuroğlu, Elif ve Hüseyin H. Nuroğlu. *Balkanlarda Almanya ve Türkiye İhracat Ve Yatırımlar*. İstanbul: SETA Yayınları 72, 2016.
- Oran, Baskın. *Türk Dış Politikası- Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar*. İstanbul: İletişim Yayınları, 2001.
- Ostrogorsky, Georg. *Bizans Tarihi*. çev. Fikret İşıltan, Ankara: TTK Yayınları, 1995.
- Özgen, Cenk. "Balkanlar'da Güvenliğe Yönelik Bir Tehdit: Yunanistan-Makedonya Anlaşmazlığı". *U.Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyal Bilimler Dergisi*. 14/25, (2013/2): 327-345.
- Öztuna, Yılmaz. *Başlangıcından Zamanımıza Kadar Türkiye Tarihi*. İstanbul: Hayat Yayınları, 1973.
- Purtaş, Fırat. "Türk Dış Politikasının Yükselen Değeri: Kültürel Diplomasi". *Akademik Bakış*, 7/13 (Kış 2013), 1-14.
- Rahman, Reyhan. *Makedonya'da Türk Azınlık ve Makedonya-Türkiye İlişkileri*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, 2013.
- Rasonyi, Laszlo. *Tarihte Türklük*. Ankara: Türk Tarih Kültür Araştırma Enstitüsü Yayınları, 1971.

- Sait, Rifat. "Balkanların Mevcut Derin Analizi", <http://www.kosovahaber.net/?page=2,14,39721>
- Sancak, Kadir. "Yumuşak Güç Kaynağı Olarak Kültür ve Türkiye'nin Yumuşak Gücünde Kültür Faktörü". *Balkan and Near Eastern Journal of Social Sciences Balkan ve Yakın Doğu Sosyal Bilimler Dergisi* (2016), 16-26.
- Sancaktar, Caner. "Balkanlarda Osmanlı Hâkimiyeti Ve Stratejik Mirası". *Ege Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 2, (2001): 29.
- Sphrantzes, Georgios -Benn Chronicon. TC. Başbakanlık Devlet Arşivleri, (1938), 304.
- Şibli, Mevlana. *Asr-ı Saadet*. çev: Ömer Rıza Doğrul, İstanbul: Eser Neşriyat, 1974.
- Todorova, Maria. *The Ottoman Legacy in the Balkans The Balkans: A Mirror of the New International Order*. edit. G. Özdoğan, K. Saşbaşı, İstanbul: 1995.
- Turan, Osman. *Selçuklular ve İslamiyet*. İstanbul: Turan Neşriyat Yurdu, 1971.
- el-Tuveyciri, Mahmud. *Daru'l-Liva*. Riyad: 1998.
- Ural, Selçuk. "Tarihi Perspektif Işığında Makedonya'da Türklerin Gündelik Yaşamı". *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 14/1, (2016): 384-419.
- Ural, Selçuk. *Balkanların İncisi Ohri*. İstanbul: Mostar Yayınları, 2016.
- Ülger, İrfan Kaya. Balkan Gelişmeleri ve Türkiye: 1990'lı Yıllar içinde. "21. Yüzyılda Türk Dış Politikası". edit. İdris Bal, Ankara: Ankara Global Araştırmalar Merkezi Lalezar Kitabevi, (2006): 269.
- Yalçıntaş, Nevzat. *Balkanlarda İslamiyet*. İstanbul: Asır Yayınevi, 2010.
- Yazır, Muhammed Hamdi. *Hak Dini Kuran Dili*. İstanbul: Eser Neşriyat, 1990.
- Yörükân, Yusuf Ziya. *Vahhabilik*, İstanbul: 1953.